

ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΒΑΣΕΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Αθηνά Φραγκούλη

Ασκ. Δικηγόρος - Απόφοιτος Νομικής ΔΠΘ

1. Η χρήση βάσεων δεδομένων αναγκαία στη σύγχρονη οικονομία

Τις τελευταίες δεκαετίες μια νέα αγορά έχει κάνει την εμφάνισή της, η αγορά των πληροφοριών. Η έγκυρη γνώση γεγονότων, απόψεων, εκτιμήσεων και άλλων συναφών δεδομένων είναι καθοριστική για την ανάπτυξη τόσο της οικονομίας όσο και της επιστήμης. Σήμερα ο ρόλος της πληροφορίας είναι πρωταγωνιστικός κυρίως στον επιχειρησιακό τομέα. Η κατοχή μιας σημαντικής πληροφορίας συμβάλει στη λήψη αποφάσεων για τις κινήσεις μιας επιχείρησης, οδηγεί σε σωστότερη – σύμφωνη με τα νέα δεδομένα – διαχείριση μιας κατάστασης, και τελικά της προσφέρει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα¹.

Ως εκ τούτου, η συγκέντρωση πληροφοριών, η οργάνωσή τους και η παρουσίασή τους είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, αφού συντελεί στην ταχύτερη ανεύρεση και επεξεργασία αυτών. Γι αυτό το λόγο, έχει στραφεί το ενδιαφέρον της βιομηχανίας και της έρευνας στις βάσεις δεδομένων, στις συλλογές δηλαδή πληροφοριών, στοιχειοθετημένων κατά τέτοιο τρόπο, ώστε ο χρήστης τους να είναι σε θέση να ανασύρει την πληροφορία που αναζητά ακολουθώντας μια σειρά οδηγιών.

Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της χρήσης βάσεων δεδομένων έπαιξε η ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας, η εκτεταμένη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών και η επικοινωνία μέσω του διαδικτύου αφού, μέσω της σύγχρονης τεχνολογίας, η αποθήκευση απείρων πληροφοριών έγινε δυνατή σε ελάχιστο χώρο, ενώ η ανεύρεση και εξαγωγή της ζητούμενης πληροφορίας πραγματοποιείται πλέον σε ελάχιστο χρόνο, η δε απόσταση ανάμεσα σε αυτόν που αναζητά την πληροφορία και στον υλικό φορέα που είναι αυτή αποθηκευμένη, έχει εκμηδενιστεί².

Οι βάσεις δεδομένων είναι για τις σύγχρονες επιχειρήσεις ένα όπλο ανεκτίμητης αξίας. Οι οργανωμένες και εύκολα προσβάσιμες πληροφορίες που περιέχουν είναι αναγκαίες για την ανάπτυξη μιας επιχείρησης, της οποίας οι επιχειρηματικές κινήσεις πρέπει να είναι γρήγορες και εύστοχες. Κάθε επιχείρηση μπορεί να χρειαστεί βάσεις δεδομένων που περιέχουν απαραίτητα στοιχεία για τις επενδύσεις της, πληροφορίες για τις προτιμήσεις συγκεκριμένης ομάδας καταναλωτών, καταστάσεις με τις τιμές των ακινήτων σε οποιαδήποτε περιοχή, λίστες με τα νέα προϊόντα της αγοράς κ.λπ. Ενώ, όμως, οι βάσεις είναι απαραίτητες

1. Γ.Δ. Τριανταφυλλάκης, Η ευθύνη των ΕΠΕΥ έναντι των επενδυτών για παράλειψη πληροφόρησης ή παροχή εσφαλμένων συμβουλών, ΧρΙΔ Α/2001, σ. 17.

2. Κουμάντος, Βάσεις δεδομένων και κοινοτικές οδηγίες, ΝοΒ 2002, σ. 502.

για τη λειτουργία της επιχείρησης, η χρήση τους δεν είναι πάντοτε ελεύθερη, με αποτέλεσμα η παράνομη χρήση να συνεπάγεται τη αστική και ποινική δίωξη της επιχείρησης και την οικονομική της επιβάρυνση με την επιβολή υψηλών προστίμων για αποζημίωση του δικαιούχου της βάσης.

Αντιστοίχως, η ίδια η επιχείρηση μπορεί να προβεί στην κατασκευή βάσης δεδομένων, απαραίτητης για τη λειτουργία της. Αυτή η κατασκευή μιας βάσης αποτελεί επένδυση για την επιχείρηση – καθώς προϋποθέτει ανάλογη τεχνολογία, ανθρώπινο δυναμικό και σημαντικούς οικονομικούς πόρους – και βέβαια οι επιχειρήσεις (κατασκευαστές) δεν είναι διατεθειμένες να ανεχθούν το σφετερισμό εκ μέρους τρίτων των βάσεων δεδομένων τους, με αποτέλεσμα να αποκομίζουν οι τελευταίοι όλα τα πλεονεκτήματα χωρίς αντίστοιχες επενδύσεις κ.λπ. Ως εκ τούτου, καθίσταται σαφές ότι τόσο η πρόσβαση, όσο και η επένδυση σε μια τέτοια συλλογή πληροφοριών δε θα μπορούσε να μην αποτελεί αντικείμενο προστασίας από το δίκαιο.

2. Η Κοινοτική οδηγία 96/9/ΕΚ - Λόγοι δημιουργίας και εναρμόνιση της στην ελληνική νομοθεσία

Πριν θεσπιστεί η Κοινοτική οδηγία 96/9/ΕΚ, οι βάσεις δεδομένων προστατεύονταν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα με τις διατάξεις περί συλλογικών έργων του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας με την προϋπόθεση ότι, λόγω της πρωτοτυπίας τους και του δημιουργικού τους ύψους, μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως έργα³. Σύμφωνα με τη λογική αυτή ήταν και η, ομολογουμένως φτωχή, ελληνική νομολογία⁴.

Όσο όμως η ανάπτυξη της τεχνολογίας τυποποιούσε τη μορφή και τον τρόπο λειτουργίας τους, οι βάσεις δεδομένων στερούντο της πρωτοτυπίας που απαιτείτο για την προστασία τους. Κι ενώ οι επενδύσεις για τη δημιουργία τους γίνονταν όλο και υψηλότερες, η προστασία τους ήταν ανύπαρκτη. Αντιθέτως στις ΗΠΑ η προστασία ήταν πληρέστερη, γεγονός που ενθάρρυνε τις επενδύσεις των Αμερικανών παραγωγών και είχε ως αποτέλεσμα την κυριαρχία τους στην αγορά βάσεων δεδομένων, τη στιγμή που το ποσοστό της ευρωπαϊκής αγοράς βάσεων δεδομένων

3. Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 2 του 2121/1993, όπως προΐσχυε πριν το νόμο 2819/2000, «Νοούνται επίσης ως έργα (...) και οι συλλογές έργων ή συλλογές εκφράσεως της λαϊκής παράδοσης ή απλών γεγονότων και στοιχείων όπως οι εγκυκλοπαίδειες, οι ανθολογίες και οι βάσεις δεδομένων εφόσον η επιλογή ή η διευθέτηση του περιεχομένου τους είναι πρωτότυπη».

4. ΜΠΑ 14106/1995, σύμφωνα με την οποία η έλλειψη πρωτοτυπίας αποτελεί τον κανόνα στις συλλογές γεγονότων ή στοιχείων που αποθηκεύονται στη μνήμη ηλεκτρονικών υπολογιστών (βάσεις δεδομένων), επειδή στις περιπτώσεις αυτές επιδιώκεται πληρότητα των στοιχείων που αποκλείει κάθε επιλογή, ενώ η απομνημόνευση μπορεί να είναι τυχαία, εφόσον η εξαγωγή των απομνημονευομένων γεγονότων ή στοιχείων γίνεται με κάποιο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή που επιτρέπει να βρίσκει κανείς ό,τι χρειάζεται μέσα από την άτακτη μνήμη.

ήταν χαμηλό⁵.

Η Κοινοτική οδηγία 96/9/EK ήρθε να καλύψει αυτήν την αδυναμία, καθώς στόχος της ήταν η ενθάρρυνση των επενδύσεων που έχουν ως αντικείμενο συστήματα διαχείρισης πληροφοριών, ώστε να αναπτυχθεί η αγορά πληροφοριών στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και να καταστεί ανταγωνιστική σε διεθνές επίπεδο⁶. Μέσω των διατάξεων της Κοινοτικής οδηγίας επιλύονται ζητήματα που άπτονται της έννοιας της βάσης δεδομένων, της προστασίας του κατασκευαστή της είτε πρόκειται για «πρωτότυπη»⁷ βάση είτε όχι, του δικαιώματος πρόσβασης του «νόμιμου χρήστη» της βάσης κ.λπ.

Ακολούθως, η εθνική νομοθεσία εναρμονίσθηκε με την Κοινοτική οδηγία μέσω του άρθρου 7 του νόμου 2819/2000, που στην πραγματικότητα ενσωμάτωσε τα άρθρα της οδηγίας τροποποιώντας το νόμο 2121/1993 περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

3. Έννοια του όρου «βάση δεδομένων» σύμφωνα με την Κοινοτική οδηγία

Βάση δεδομένων είναι η συλλογή έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξαρτήτων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών με ηλεκτρονικά μέσα ή με άλλο τρόπο, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 της Κοινοτικής οδηγίας⁸. Ο ορισμός αυτός είναι ιδιαίτερα ευρύς, αφού κύρια προϋπόθεση για την παροχή προστασίας αποτελεί απλώς η ύπαρξη ενός συστήματος που επιτρέπει την άμεση πρόσβαση σε ανεξάρτητα στοιχεία του περιεχομένου της βάσης με τη βοήθεια ηλεκτρονικών ή μη μέσων⁹. Περιλαμβάνει τόσο τις ηλεκτρονικές όσο και τις μη ηλεκτρονικές βάσεις, φαίνεται δε πως ο σκοπός για τον οποίο δημιουργήθηκε μια βάση δεδομένων – κερδοσκοπικός ή μη – είναι αδιάφορος και δεν επηρεάζει την παροχή προστασία από το νόμο¹⁰. Εξίσου αδιάφορο είναι και το μέσο αποθήκευσης των πληροφοριών, καθώς κάτι σχετικό δε διευκρινίζεται στην οδηγία¹¹.

5. Επεξηγηματικό υπόμνημα Κοινοτικής οδηγίας 96/6/EK.

6. Αιτιολογικές σκέψεις 9, 10, και 11 της Κοινοτικής οδηγίας.

7. Ο όρος «πρωτότυπη» δεν απαντάται στο κείμενο της οδηγίας, εκεί γίνεται λόγος για «βάσεις που αποτελούν προσωπικό πνευματικό δημιούργημα». Παρόλαυτα για λόγους ευκολίας χρήσης, χρησιμοποιείται από πολλούς σχολιαστές καθώς, κατά την άποψή τους πίσω από τη διατύπωση της οδηγίας κρύβεται η έννοια της πρωτοτυπίας (Κανελλοπούλου - Μπότη, Χρήση βάσεων δεδομένων σε βιβλιοθήκες και αρχεία, www.eae.org.gr/congress/Papers/pap_Kanel.pdf, σ. 3 υποσημείωση υπ' αρ. 12).

8. Αντιστοίχως, άρθρο 2α παρ. 2 ν. 2121/1993.

9. Κατά το επεξηγηματικό υπόμνημα της οδηγίας, η απλή αποθήκευση ποσοτήτων έργων ή στοιχείων σε ηλεκτρονική μορφή δεν είναι βάση δεδομένων.

10. Κανελλοπούλου - Μπότη, Νομική Προστασία Βάσεων Δεδομένων, Νομική Βιβλιοθήκη 2004, σ. 55.

11 Ο.π., σ. 56.

Καθώς ο ορισμός που απαντάται στην οδηγία είναι τόσο ευρύς, ώστε να προκύπτει πως κάθε πληροφοριακό σύνολο – ανεξαρτήτως περιεχομένου – αποτελεί τελικά βάση δεδομένων, οι αιτιολογικές σκέψεις που συνοδεύουν την οδηγία αποσαφηνίζουν τη βούληση του κοινοτικού νομοθέτη. Έτσι, λοιπόν, η αιτιολογική σκέψη 17 διευκρινίζει ότι βάσεις δεδομένων θεωρούνται οι συλλογές λογοτεχνικών, καλλιτεχνικών, μουσικών ή άλλων έργων ή συλλογές άλλων στοιχείων όπως κειμένων, ήχων, αριθμών, γεγονότων ή δεδομένων. Κατά την ίδια αιτιολογική σκέψη ρητώς εξαιρείται από την προστασία της οδηγίας κάθε καταγραφή οπτικοακουστικού, κινηματογραφικού, λογοτεχνικού ή μουσικού έργου. Για παράδειγμα, δεν μπορεί να αποτελέσει βάση δεδομένων ένα CD με μουσική¹², τα δε προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών δε προστατεύονται με την εν λόγω οδηγία¹³. Ακόμα, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 21, τα ίδια τα στοιχεία της βάσης δε χρειάζεται να είναι φυσικά αποθηκευμένα με οργανωμένο τρόπο.

Περαιτέρω διευκρινίσεις για την έννοια του όρου «βάση δεδομένων» δεν φαίνεται να προσφέρει η σχετική νομολογία του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων¹⁴. Παρόλαυτα, αποσαφηνίστηκε ότι περιπτώσεις βάσεων δεδομένων με καθαρά πληροφοριακό υλικό, όπως ήταν εν προκειμένω οι βάσεις με προγράμματα ποδοσφαιρικών αγώνων (βλ. αναλυτικότερα παρακάτω υπό 5), αποτελούν αντικείμενο προστασίας από την οδηγία. Με την ίδια επομένως λογική, χαρακτηρίζονται ως βάσεις δεδομένων και άλλες συλλογές απλών πληροφοριών και ενημερωτικού υλικού, όπως π.χ. τηλεφωνικοί κατάλογοι, συλλογές στατιστικών στοιχείων, τιμολόγια κ.λπ.¹⁵.

4. Προστασία των βάσεων δεδομένων σύμφωνα με την Κοινοτική οδηγία

Σε ό,τι αφορά τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, η Κοινοτική οδηγία 96/6/EK προέβη στην εξής καινοτομία: διαίρεσε τις βάσεις δεδομένων σε δύο υποσύνολα, με κριτήριο το κατά πόσον η βάση αποτελεί προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού της¹⁶. Οι βάσεις δεδομένων, λοιπόν, που πράγματι αποτελούν προσωπικό πνευματικό δημιούργημα – λόγω της επιλογής και της διευθέτησης του περιεχομένου τους – προστατεύονται νομικά σύμφωνα με τις διατάξεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας (στο ελληνικό δίκαιο με το άρθρο 2^α ν.

12. Διότι επιπροσθέτως δεν αποτελεί ουσιώδη επένδυση (αιτιολογική σκέψη 19).

13. Αιτιολογική σκέψη 23, άλλωστε αυτά προστατεύονται ευθέως με την Κοινοτική οδηγία 91/250/EK.

14. Αποφάσεις της 9.11.2004 επί των υποθέσεων C-203/2002, C-46/2002, C-444/2002 και C-338/2002.

15. Συνοδινού Τ., Νέα δεδομένα για τις βάσεις δεδομένων, ΔίΜΕΕ 2005, 73.

16. «The author's own intellectual creation», άρθρο 4 της οδηγίας 96/6/EK.

2121/1993), ενώ όσες δεν ανταποκρίνονται στο κριτήριο αυτό, προστατεύονται με ένα νέο ειδικής φύσης δικαίωμα (βλ. παρακάτω υπό 4.B). Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται ένα σύστημα «διπλής» προστασίας¹⁷, αφού το ίδιο αντικείμενο προστατεύεται άλλοτε με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, άλλοτε με το ειδικής φύσης δικαίωμα.

A) Προστασία με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας

ι. Υποκείμενο του δικαιώματος

Σύμφωνα με το άρθρο 4 της οδηγίας, υποκείμενο προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας μιας βάσεως δεδομένων είναι ο δημιουργός της, δηλαδή το φυσικό πρόσωπο που τη δημιούργησε. Ακόμα, μπορεί να πρόκειται και για ομάδα φυσικών προσώπων, ενώ σε ό,τι αφορά τα νομικά πρόσωπα, αυτά δύνανται να είναι δημιουργοί, μόνο εφόσον κάτι τέτοιο προβλέπεται από την έννομη τάξη του κράτους - μέλους, στο οποίο έχουν την έδρα τους. Η ελληνική έννομη τάξη ρητώς με το άρθρο 6 παρ. 1 ν. 2121/1993 δεν παρέχει αυτή τη δυνατότητα σε νομικά πρόσωπα με έδρα την Ελλάδα.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η διάταξη του άρθρου 3 της οδηγίας¹⁸, σύμφωνα με την οποία «η προστασία αυτή δεν εκτείνεται στο περιεχόμενο των βάσεων δεδομένων και δε θίγει κανένα από τα δικαιώματα που υφίστανται στο περιεχόμενο αυτό». Από τη διάταξη αυτή συνάγεται ότι σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει να συγχέεται το πρόσωπο του δημιουργού της βάσης δεδομένων με αυτό του δημιουργού του έργου που μπορεί να περιλαμβάνεται σε αυτή. Το παράδειγμα μιας ανθολογίας είναι χαρακτηριστικό. Σε μια ανθολογία, η οποία περιέχει αυτούσια αποσπάσματα λογοτεχνικών έργων, θα πρέπει να διαχωρίζεται αφενός ο δημιουργός αυτής, που προστατεύεται λόγω της οργάνωσης και της διευθέτησης των στοιχείων στη βάση δεδομένων του, και αφετέρου ο δημιουργός του εκάστοτε λογοτεχνικού έργου, ο οποίος έχει δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο έργο του. Επομένως, και η αναπαραγωγή του ίδιου του λογοτεχνικού έργου, το οποίο αποτελεί περιεχόμενο της ανθολογίας, μπορεί να θίξει – εκτός από το δικαίωμα του δημιουργού της ανθολογίας – και το δικαίωμα του δημιουργού του λογοτεχνήματος. Ακόμα και η ίδια η τοποθέτηση σε μια βάση άλλων έργων, τα οποία προστατεύονται αυτούσια (π.χ. με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, ευρεσιτεχνίας κ.λπ.¹⁹), επιβάλλεται να πραγματοποιείται με σχετική άδεια του

17. Κανελλοπούλου - Μπότη, ο.π., σ. 57. Κατά την άποψη της ίδιας (ο.π., σ. 85) στο ελληνικό δίκαιο υφίσταται «τριπλή» προστασία, καθώς ένα τρίτο υποσύνολο, οι πραγματικά πρωτότυπες βάσεις δεδομένων (π.χ. ανθολογίες, συλλογικά έργα) προστατεύονται με το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας του αρ. 2 παρ. 2 ν. 2121/1993 ανεξάρτητα από το αν πληρούν τις προϋποθέσεις που απαιτεί η οδηγία, διότι ενέχουν το στοιχείο της πρωτοτυπίας.

18. Αντίστοιχο άρθρο 2α παρ. 2 ν. 2121/1993.

19. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 13 της οδηγίας 96/6ΕΚ (αντίστ. άρθρο 72 παρ. 8 ν. 2121/

δημιουργού τους ή του δικαιούχου τους.

Η ως άνω διάταξη (άρθρο 3 της οδηγίας) έχει επίσης την έννοια ότι, όταν μια βάση δεδομένων προστατεύεται με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, το γεγονός αυτό από μόνο του δεν παρέχει την ιδιότητα του έργου και στα περιεχόμενα της βάσης. Όταν δηλαδή μια βάση περιέχει στοιχεία που δεν είναι έργα και δεν προστατεύονται ξεχωριστά με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, τα στοιχεία αυτά δεν αποκτούν την ιδιότητα του έργου επειδή βρέθηκαν σε μια βάση δεδομένων που προστατεύεται με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και, επομένως, δεν επεκτείνεται η προστασία σε αυτά.

ii. Δικαιώματα δημιουργού

Ο δημιουργός μιας βάσης δεδομένων, που προστατεύεται με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, απολαμβάνει το ηθικό δικαίωμα του έργου του καθώς και τα περιουσιακά δικαιώματα, μέσω των οποίων καθίσταται ικανοποιητική η οικονομική εκμετάλλευση της βάσης του. Τα περιουσιακά αυτά δικαιώματα είναι απόλυτα και για να τα ασκήσει κάποιος άλλος χρειάζεται προηγούμενη άδεια του δημιουργού. Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 5 της οδηγίας (άρθρο 3 ν. 2121/1993) ο δημιουργός βάσης δεδομένων έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει ή να απαγορεύει:

- Την προσωρινή ή διαρκή αναπαραγωγή της βάσης δεδομένων με κάθε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει. Προφανώς, το δικαίωμα αναπαραγωγής του δημιουργού είναι ιδιαίτερα ευρύ και καλύπτει από τη σταθερή αναπαραγωγή (στο σκληρό δίσκο του Η/Υ, σε CD-R, σε χαρτί μέσω εκτύπωσης κ.λπ.) ως και την προσωρινή, φευγαλέα αναπαραγωγή (π.χ. εμφάνιση στην οθόνη του Η/Υ σε online βάσεις δεδομένων)²⁰.

- Τη μετάφραση, προσαρμογή, διευθέτηση και οποιαδήποτε άλλη μετατροπή της βάσης δεδομένων.

- Οποιαδήποτε μορφή διανομής της βάσης ή αντιγράφων της στο κοινό. Η εξουσία διανομής ή θέσης σε κυκλοφορία περιλαμβάνει μια σειρά από πράξεις, με τις οποίες διατίθενται στο κοινό βάσεις δεδομένων που ενσωματώνονται σε υλικούς φορείς, όπως η πώληση, η δωρεά, η ανταλλαγή, η εκμίσθωση κ.λπ.²¹. Επομένως, οι

1993), η προστασία που παρέχεται είναι ανεξάρτητη από κάθε διάταξη που αφορά δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή άλλα δικαιώματα στο περιεχόμενο της βάσης, δικαιώματα ευρεσιτεχνίας, εμπορικά σήματα, δικαιώματα σχεδίων, την προστασία εθνικών θησαυρών, νόμους για περιοριστικές πρακτικές και αθέμιτο ανταγωνισμό, επαγγελματικά απόρρητα, ασφάλεια, εμπιστευτικότητα, προστασία δεδομένων και ιδιωτικότητα, πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα και το δίκαιο των συμβάσεων.

20. copyright2005.lib.aegean.gr/docs/Synodinou.doc.

21. *Μαρίνος Μ.Θ.*, Πνευματική ιδιοκτησία, δεύτερη έκδοση, 2004, σ. 157.

πράξεις αυτές αναφέρονται σε βάσεις δεδομένων που είτε δεν έχουν ηλεκτρονική μορφή είτε έχουν αλλά είναι αποθηκευμένες σε κάποιον υλικό φορέα, π.χ. CD-R. Ρητά, όμως, δηλώνεται ότι η πρώτη πώληση αντιγράφου της βάσης δεδομένων στην Κοινότητα από το δικαιούχο, ή με τη συγκατάθεσή του, συνεπάγεται ανάκληση του δικαιώματος μεταπώλησης του εν λόγω αντιγράφου στην Κοινότητα.

- Οποιαδήποτε ανακοίνωση, επίδειξη ή παρουσίαση της βάσης δεδομένων στο κοινό. Πρόκειται για κάθε άυλη διάθεση ή διάδοση της βάσης στο κοινό, ανεξαρτήτως μέσου²². Το δικαίωμα αυτό εφαρμόζεται κυρίως σε βάσεις δεδομένων με ηλεκτρονική μορφή.

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή, διανομή, ανακοίνωση, επίδειξη ή παρουσίαση στο κοινό των αποτελεσμάτων από μετάφραση, προσαρμογή διευθέτηση και οποιαδήποτε άλλη μετατροπή της βάσης δεδομένων. Ο δημιουργός, επομένως, έχει το δικαίωμα να ελέγχει τη δημιουργία νέων βάσεων δεδομένων, που μπορεί να προκύψουν από μεταβολές και τροποποιήσεις της δικής του βάσης²³.

Η χρονική διάρκεια της προστασίας της βάσης δεδομένων που προστατεύεται από δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, είναι ίση με τη διάρκεια ζωής του δημιουργού της συν εβδομήντα χρόνια από το θάνατό του, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 25 της οδηγίας²⁴.

iii. Περιορισμοί του δικαιούχου - δικαιώματα του νόμιμου χρήστη

Σύμφωνα με το άρθρο 6 της οδηγίας (άρθρο 3 παρ. 3 στοιχ. ε ν. 2121/1993), ο νόμιμος χρήστης βάσης δεδομένων ή αντιγράφων της μπορεί να εκτελέσει χωρίς άδεια οποιαδήποτε από τις παραπάνω πράξεις (αναπαραγωγή, μετάφραση, παρουσίαση κ.λπ.), εφόσον οι πράξεις αυτές είναι αναγκαίες για την πρόσβαση στο περιεχόμενο της βάσης δεδομένων και την κανονική χρησιμοποίησή της. Η ευχέρεια αυτή του νομίμου χρήστη δεν μπορεί να περιοριστεί μέσω σύμβασης. Καθώς η οδηγία δε δίνει κάποιον ορισμό στην έννοια «νόμιμος χρήστης», τρεις φαίνεται να είναι οι πιθανές ερμηνείες της:

- Νόμιμος χρήστης είναι αυτός που έχει δικαίωμα χρήσης της βάσης δυνάμει μιας ενοχικής σύμβασης ή έχει αγοράσει νόμιμα αντίγραφο της βάσης, δηλαδή μετά από άδεια του δικαιούχου²⁵.

- Νόμιμος χρήστης είναι ο δυνάμει ενοχικής σύμβασης με το δικαιούχο της βάσης χρήστης (όπως παραπάνω), αλλά και εκείνος που απολαμβάνει τη χρήση επικαλούμενος κάποια εξαίρεση (βλ. παρακάτω)²⁶.

22. copyright2005.lib.aegean.gr/docs/Synodinou.doc, ίδια και Κανελλοπούλου - Μπότη ο.π. σ. 60.

23. Κανελλοπούλου - Μπότη, ο.π.

24. Που παραπέμπει στην Κοινοτική οδηγία 93/98/EK.

25. Μαρίνος Μ.Θ., Πνευματική ιδιοκτησία, ο.π., σ. 323.

26. Κανελλοπούλου - Μπότη, Χρήση βάσεων δεδομένων σε βιβλιοθήκες και αρχεία, ο.π., σ. 9.

• Νόμιμος χρήστης είναι αυτός που έχει τη βάση στην κατοχή του με οποιονδήποτε νόμιμο τρόπο (π.χ. χρήση βάσης δεδομένων βιβλιοθήκης από συνδρομητή)²⁷.

Όποια και αν είναι η ερμηνεία της, αφού η νόμιμη χρήση απαιτεί κάποιου είδους σύμβαση, όπου και καθορίζονται οι περιορισμοί του δικαιούχου της βάσης δεδομένων υπέρ του νόμιμου χρήστη, η διάταξη αυτή, κατά την άποψη πολλών, αναφέρεται ή θα έπρεπε να αναφέρεται στους περιορισμούς του δικαιούχου υπέρ κάθε τρίτου²⁸.

Ανεξάρτητα από το ζήτημα αυτό, η οδηγία αφήνει στη διακριτική ευχέρεια κάθε κράτους - μέλους να θεσπίσει κάποιες εξαιρέσεις του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, οι οποίες περιορίζουν τα δικαιώματα του δημιουργού. Στην Ελλάδα οι περισσότερες εξαιρέσεις του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας που προβλέπονται, προϋπήρχαν της Κοινοτικής οδηγίας στο άρθρο 18 ν. 2121/1993 και ως εκ τούτου δε χρειαζόταν κάποια συμπλήρωση από τις προαιρετικές εξαιρέσεις της οδηγίας. Καθώς όμως οι περισσότερες εξαιρέσεις του ελληνικού νόμου δεν βρίσκουν εφαρμογή στις βάσεις δεδομένων, κρίσιμη είναι η παράθεση των όσων προβλέπει η οδηγία. Σύμφωνα επομένως με το άρθρο 6 παρ. 2 εξαιρούνται του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας:

- Η αναπαραγωγή της μη ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων για ιδιωτική χρήση²⁹.
- Η χρήση της βάσης δεδομένων για το μοναδικό σκοπό της επεξεργασίας³⁰ (παράθεση παραδείγματος), για διδασκαλία ή για επιστημονική έρευνα, εφόσον αναφέρεται η πηγή και στο βαθμό που αυτό δικαιολογείται από το μη εμπορικό στόχο αυτής της δραστηριότητας.
- Η χρήση της βάσης δεδομένων για σκοπούς δημοσίας ασφαλείας ή για τους σκοπούς μιας διοικητικής ή δικαστικής διαδικασίας.

B) Προστασία με δικαίωμα ειδικής φύσης

27. Συνοδινού Τ., Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, 2004 (διδ. διατρ.), σ. 198.

28. «Παίρνοντας ως αφηρησία ότι ο νόμιμος χρήστης, έχει αποκτήσει (συνήθως με κάποια σύμβαση) το δικαίωμα να χρησιμοποιεί τη βάση, εύλογα αναρωτιέται κανείς τι νόημα έχει η καθιέρωση κάποιων περιορισμών υπέρ αυτού. Οι περιορισμοί προφανώς αφορούν κάθε τρίτον – και ειδικά για το νόμιμο χρήστη έχουν μικρή σημασία αφού η έκταση των δικαιωμάτων του (άρα και των περιορισμών των δικαιωμάτων του δικαιούχου) θα προκύπτει από τη σύμβαση έστω και ερμηνευτικά», Κουμάντος, ο.π., σ. 505-506, έτσι και Κανελλοπούλου - Μπότη, ο.π., σ. 8.

29. Αρχικά, το άρθρο 18 ν. 2121/1993 έκανε λόγο γενικώς για αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση, με αποτέλεσμα να θεωρείται πως στην Ελλάδα είναι επιτρεπτή η δημιουργία αντιγράφου τόσο ηλεκτρονικής όσο και μη ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων. Με την οδηγία, όμως, 2001/29/EK, η οποία ενσωματώθηκε με το ν. 3057/2002 στην ελληνική έννομη τάξη, ορίστηκε ρητά ότι η αναπαραγωγή ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων για ιδιωτική χρήση δεν είναι επιτρεπτή (άρθρο 81 ν. 3057/2002).

30. «Illustration».

ι. Η καινοτομία της Κοινοτικής οδηγίας

Όπως εκτέθηκε παραπάνω (υπό 4), εκτός από τις βάσεις δεδομένων που αποτελούν πνευματικό δημιούργημα λόγω της επιλογής ή διευθέτησης του περιεχομένου τους, η οδηγία προβλέπει και άλλο ένα είδος βάσεων δεδομένων που τυγχάνει προστασίας. Κι αυτό, διότι είναι γεγονός ότι σήμερα σπουδαίο ρόλο για μια επένδυση παίζει όχι τόσο η «πρωτοτυπία»³¹ της βάσης όσο το πλήθος του περιεχομένου της και η ευκολία στη χρήση. Πρόκειται, επομένως, για τις βάσεις εκείνες στις οποίες αξία έχουν οι ίδιες οι πληροφορίες που περιέχουν, το ίδιο τους το υλικό και όχι η «πρωτοτυπία» στη διάρθρωσή τους και στην επιλογή του περιεχομένου τους. Τέτοιου είδους βάσεις δεδομένων αποτελούν πλειοψηφία και είναι σαφώς επικερδέστερες.

Ο κοινοτικός νομοθέτης προέβη στη δημιουργία ενός νέου δικαιώματος ειδικής φύσης (*sui generis*)³² και το ανένευσε στον κατασκευαστή των βάσεων δεδομένων. Στην προκειμένη περίπτωση δεν προστατεύονται βέβαια οι ίδιες οι πληροφορίες αλλά η όλη οργάνωση και παρουσίαση απλών γεγονότων ή στοιχείων μέσα από ένα εύχρηστο σύστημα αναζήτησης. Κατ' επέκταση πρόκειται για την προστασία του ίδιου του δικαιούχου που με τον έλεγχο της βάσης και την πρόσβασή του σε αυτή, αντλεί οικονομικό όφελος.

Κατά το άρθρο 7 παρ. 1 της οδηγίας³³, η προστασία με το ειδικής φύσης δικαίωμα αφορά βάσεις δεδομένων, που η απόκτηση, ο έλεγχος ή η παρουσίαση του περιεχομένου τους καταδεικνύουν ουσιώδη ποσοτική ή ποιοτική επένδυση. Η επένδυση αυτή μπορεί να αφορά κεφάλαιο, χρόνο, προσπάθεια, ενέργεια κ.λπ.³⁴, ενώ το «ουσιώδες» αυτής – ποσοτικό ή ποιοτικό – δεν επεξηγείται περαιτέρω στα κείμενα της οδηγίας (βλ. παρακάτω υπό 5 σχετική ερμηνεία του ΔΕΚ). Σε κάθε πάντως περίπτωση, η ουσιώδης επένδυση θα πρέπει να σχετίζεται με την απόκτηση (τη συγκέντρωση, δηλαδή, του περιεχομένου της βάσης), τον έλεγχο (την ενημέρωση της βάσης, που την καθιστά έγκυρη) ή την παρουσίαση του περιεχομένου της βάσης (δηλαδή τη μετάδοση των πληροφοριών με κάθε μέσο).

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να γίνει αναφορά σε δύο κρίσιμα σημεία: Πρώτον,

31. Βλ. υποσημείωση υπ. αρ. 7.

32. Κατά άλλη άποψη «η ελληνική νομοθεσία δεν είχε λόγο να ακολουθήσει αυτήν την ουδετερότητα: ένα δικαίωμα που γεννήθηκε από τη σύγχρονη τεχνολογία, διαμορφώνεται ως απόλυτο, έχει αντικείμενο σχετικό με την πνευματική ιδιοκτησία, προστατεύει μια περίπτωση επένδυσης και έχει μικρότερη διάρκεια από την πνευματική ιδιοκτησία παρουσιάζει όλα τα γνωρίσματα ενός συγγενικού δικαιώματος», Κουμάντος, ο.π., σ. 504. Αντιθέτως, κατά την άποψη της Καλλινίκου, «θα πρέπει να σημειωθεί ότι πρόκειται για ένα δικαίωμα ειδικής φύσης που δεν κατατάσσεται ούτε στο δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, ούτε στα συγγενικά δικαιώματα», Καλλινίκου Δ., Η προστασία των δημοσιογράφων κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, ΧρΙΔ Α/2001, σ. 294.

33. Άρθρο 45Α παρ. 1 ν. 2121/1993.

34. Αιτιολογικές σκέψεις 7, 12, 39 και 40.

ότι μέσω του δικαιώματος ειδικής φύσεως προστατεύονται οι βάσεις δεδομένων ανεξάρτητα από το εάν αυτές δύνανται να προστατευτούν και με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Και δεύτερον ότι, όπως και στην περίπτωση της προστασίας με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, το ειδικής φύσης δικαίωμα δε συνεπάγεται τη γένεση νέου δικαιώματος στα ίδια τα έργα, δεδομένα ή όποιο άλλο υλικό της βάσης³⁵, ενώ η προστασία βάσει του ειδικού δικαιώματος δε θίγει ενδεχόμενα δικαιώματα επί του περιεχομένου της³⁶ (βλ. παραπάνω υπό 4.Α.ι αναλυτικότερα).

ii. Υποκείμενο του δικαιώματος

Υποκείμενο του δικαιώματος ειδικής φύσης είναι ο κατασκευαστής της βάσης δεδομένων³⁷, δηλαδή το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που λαμβάνει την πρωτοβουλία και επωμίζεται τον κίνδυνο των επενδύσεων, σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 7 παρ. 1 της οδηγίας³⁸. Ο όρος κατασκευαστής σαφώς διακρίνεται από αυτόν του «δημιουργού», καθώς εδώ αποκλείεται το στοιχείο της δημιουργίας και οι αξιώσεις πνευματικής ιδιοκτησίας, ενώ τονίζεται το στοιχείο της επένδυσης. Ωστόσο, στη περίπτωση που η βάση δεδομένων παρουσιάζει πρωτοτυπία στη δομή ή στην επιλογή του υλικού της και ταυτόχρονα είναι αντικείμενο ουσιαστικής επένδυσης, ο δημιουργός της βάσης ταυτίζεται με τον κατασκευαστή της, και τα δικαιώματα δημιουργού και κατασκευαστή συρρέουν. Παράλληλα, δεν ενδιαφέρει η αυτοπρόσωπη κατασκευή, μιας και οι εργολάβοι ρητώς εξαιρούνται της προστασίας και δε χαρακτηρίζονται κατασκευαστές. Τέλος, το δικαίωμα ειδικής φύσης απονέμεται μόνο σε υπηκόους ή νομικά πρόσωπα κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα άλλων κρατών, η νομοθεσία των οποίων προβλέπει παρόμοια προστασία με αυτή της οδηγίας³⁹.

iii. Δικαιώματα του κατασκευαστή

Τα δικαιώματα που παρέχονται στον κατασκευαστή της βάσεως δεδομένων είναι απόλυτα, στρέφονται δηλαδή κατά παντός, και για την άσκησή τους απαιτείται άδεια από τον ίδιο τον κατασκευαστή, όπως συμβαίνει και με τα δικαιώματα του δημιουργού «πρωτότυπης»⁴⁰ βάσης. Ωστόσο, παρατηρείται ότι το περιεχόμενο του νέου δικαιώματος σε σχέση με το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας είναι πιο περιορισμένο, καθώς εξαντλείται στο να επιτρέπει ή να

35. Αιτιολογική σκέψη 46.

36. Άρθρο 7 παρ. 4 της οδηγίας, άρθρο 45Α παρ. 3 ν. 2121/1993.

37. «Maker of databases».

38. Αντίστοιχο άρθρο 45Α παρ. 1 ν. 2121/1993, ομοίως και αιτιολ. σκέψη 41.

39. Άρθρο 11 της οδηγίας, άρθρο 45Α παρ. 6 στοιχ. β ν. 2121/1993.

40. Βλ. υποσημείωση υπ' αρ. 7.

απαγορεύει την εξαγωγή ή και την επαναχρησιμοποίηση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της βάσης δεδομένων αξιολογούμενου ποιοτικά ή ποσοτικά⁴¹. Η ίδια η οδηγία δίνει την ερμηνεία των όρων «εξαγωγή» και «επαναχρησιμοποίηση». Επομένως:

- Εξαγωγή θεωρείται η μόνιμη ή προσωρινή μεταφορά του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου βάσης δεδομένων σε άλλο υλικό φορέα με οποιοδήποτε μέσο ή με οποιαδήποτε μορφή⁴². Ο όρος, δηλαδή, περιλαμβάνει την μόνιμη αναπαραγωγή περιεχομένου της βάσης (με μεταφορά - αντιγραφή πληροφοριών στο σκληρό δίσκο του Η/Υ, με εκτύπωση σε χαρτί κ.λπ.) καθώς επίσης και την προσωρινή εμφάνιση των πληροφοριών στην οθόνη του υπολογιστή (π.χ. ανάγνωση κατά τη διάρκεια της χρήσης του διαδικτύου).

- Επαναχρησιμοποίηση νοείται πάσης μορφής διάθεση στο κοινό του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου⁴³ της βάσης δεδομένων με διανομή αντιγράφων, εκμίσθωση, μετάδοση με άμεση επικοινωνία ή με άλλες μορφές⁴⁴. Το δικαίωμα αυτό αντιστοιχεί στο δικαίωμα της διανομής του δημιουργού, κατά το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας⁴⁵. Κι εδώ, επίσης, η πρώτη πώληση αντιγράφου μιας βάσης δεδομένων συνιστά ανάλωση του δικαιώματος ελέγχου της μεταπώλησης, αλλά μόνο στις βάσεις αυτές που δεν είναι άμεσης επικοινωνίας⁴⁶.

Τα ως άνω δικαιώματα του κατασκευαστή αφορούν το σύνολο ή ουσιώδες μέρος της βάσης δεδομένων. Αντιθέτως, η εξαγωγή και επαναχρησιμοποίηση επουσιώδους μέρους της βάσης είναι επιτρεπτή, εφόσον δεν είναι επανειλημμένη, δεν θίγει τα δικαιώματα του κατασκευαστή και δεν έρχεται σε σύγκρουση με την κανονική εκμετάλλευση της βάσης⁴⁷. Κάτι τέτοιο σημαίνει πως οποιοσδήποτε, χωρίς να του έχει παραχωρηθεί η άδεια από τον κατασκευαστή, μπορεί ελεύθερα να αποσπά και να επαναχρησιμοποιεί ουσιώδη μέρη μιας βάσης δεδομένων⁴⁸.

Σε ό,τι αφορά τη διάρκεια της προστασίας που παρέχεται στον κατασκευαστή, αυτή είναι ίση με 15 χρόνια, υπολογιζόμενα από την 1^η Ιανουαρίου του έτους που ακολουθεί την ημερομηνία περάτωσης της κατασκευής της βάσης, αν δε η βάση

41. Άρθρο 7 παρ 1 της οδηγίας, άρθρο 45Α παρ. 1 ν. 2121/1993.

42. Άρθρο 7 παρ. 2 της οδηγίας, άρθρο 45Α παρ. 2 ν. 2121/1993.

43. Βλ. και παρακάτω υπό 5 τη σχετική νομολογία του ΔΕΚ.

44. Στο κείμενο της οδηγίας προβλέπεται η δυνατότητα αξιολόγησης του ουσιώδους μέρους στις βάσεις «ποιοτικά ή ποσοτικά», κάτι που δεν έχει περιληφθεί στον ελληνικό νόμο. Παρόλαυτα η αξιολόγηση και στην Ελλάδα θα πραγματοποιείται με ποιοτικά ή ποσοτικά κριτήρια αφού η ερμηνεία του νόμου γίνεται με αναφορά στην οδηγία (Κανελλοπούλου - Μπότη, Νομική προστασία βάσεων δεδομένων, ο.π. σ. 85), βλ. και παρακάτω υπό 5 τη σχετική νομολογία του ΔΕΚ.

45. Κανελλοπούλου - Μπότη, ο.π. σ. 67-68.

46. Αιτιολ. σκ. 43.

47. Άρθρο 7 παρ. 5 της οδηγίας, άρθρο 45Α παρ. 4 ν. 2121/1993.

48. Κανελλοπούλου - Μπότη, ο.π. σ. 68.

τεθεί σε κυκλοφορία μέσα στη δεκαπενταετία, η προστασία επεκτείνεται για άλλα 15 χρόνια με έναρξη την 1^η Ιανουαρίου του έτους που έπεται της πρώτης αυτής κυκλοφορίας⁴⁹. Επίσης, το δικαίωμα ανανεώνεται, κάθε φορά που η βάση υφίσταται ουσιώδη τροποποίηση εξαιτίας της διαδοχικής σάρρευσης προσθηκών, διαγραφών ή μετατροπών, που έχουν ως αποτέλεσμα να θεωρείται ότι πρόκειται για ουσιώδη επένδυση, αξιολογούμενη ποιοτικά ή ποσοτικά⁵⁰. Θα μπορούσε, επομένως, να πει κανείς ότι πρόκειται για μια προστασία «αορίστου διάρκειας», καθώς οι βάσεις δεδομένων στην πλειοψηφία τους ενημερώνονται μονίμως με νέες πληροφορίες και στο μέτρο που ο όρος «ουσιώδης τροποποίηση» δεν αποκωδικοποιείται, οποιαδήποτε παρέμβαση στη βάση θα δικαιολογεί ανανέωση της διάρκειας προστασίας της⁵¹.

iv. Περιορισμοί του δικαιούχου - δικαιώματα του νόμιμου χρήστη

Το άρθρο 8 της οδηγίας (άρθρο 45^A παρ. 5 ν. 2121/1993) προβλέπει πως ο κατασκευαστής δεν μπορεί να εμποδίσει τον νόμιμο χρήστη⁵² να εξαγάγει ή και να επαναχρησιμοποιεί επουσιώδη μέρη του περιεχομένου της βάσης δεδομένων. Αντίστοιχα, ο νόμιμος χρήστης δεν επιτρέπεται να προβαίνει σε πράξεις που συγκρούονται με την κανονική εκμετάλλευση της βάσης ή θίγουν τα συμφέροντα του κατασκευαστή. Επίσης, οι πράξεις του νόμιμου χρήστη θα πρέπει να προσβάλουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας των δικαιούχους των έργων που περιλαμβάνονται στη βάση. Οποιαδήποτε συμφωνία με αντίθετο περιεχόμενο είναι άκυρη⁵³.

Όπως συμβαίνει και με τα δικαιώματα του δημιουργού βάσης δεδομένων, οι εξουσίες του κατασκευαστή υπόκεινται σε περιορισμούς. Η ίδια η οδηγία 96/6ΕΚ δίνει την ευχέρεια στα κράτη - μέλη να περιορίσουν το δικαίωμα του κατασκευαστή ηλεκτρονικής ή μη βάσης δεδομένων υιοθετώντας, ακόμα και με παραλλαγές, όποιες από τις εξαιρέσεις προβλέπονται στο άρθρο 9 της οδηγίας. Ο Έλληνας νομοθέτης έκανε χρήση της δυνατότητάς του αυτής⁵⁴. Έτσι, λοιπόν, κατά

49. Άρθρο 10 της οδηγίας, άρθρο 45Α παρ. 7 ν. 2121/1993.

50. Ο.π.

51. Σύμφωνα με την αιτιολ. σκ. 55, ακόμα και η ουσιαστική επαλήθευση του περιεχομένου της βάσης αρκεί για να δικαιολογήσει τη νέα έναρξη της προθεσμίας της δεκαπενταετίας, χωρίς να απαιτείται αυτή η επαλήθευση να τροποποιεί σε τίποτε το περιεχόμενο της βάσης.

52. Όπως και στις βάσεις δεδομένων που προστατεύονται με πνευματική ιδιοκτησία, η ερμηνεία της έννοιας του νόμιμου χρήστη είναι αμφισβητούμενη, ενώ η ίδια η διάταξη οδηγεί σε άτοπα συμπεράσματα (βλ. αναλυτικότερα υπό 4 Α iii).

53. Άρθρο 15 της οδηγίας, άρθρο 45Α παρ. 5 ν. 2121/1993.

54. Οι υποστηρικτές της άποψης ότι το νέο ειδικής φύσεως δικαίωμα αποτελεί ένα καινούργιο συγγενικό δικαίωμα, προβλέπουν και ανάλογη εφαρμογή των περιορισμών του άρθρου 18 ν. 2121/1993, διότι «δεν είναι δυνατόν ένα συγγενικό δικαίωμα να προστατεύεται ισχυρότερα από το δικαίωμα

το άρθρο 45^A παρ. 6 ν. 2121/1993, δεν απαιτείται η άδεια του κατασκευαστή για να προβεί ο νόμιμος χρήστης σε εξαγωγή (όχι επαναχρησιμοποίηση) ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της βάσης δεδομένων για σκοπούς εκπαιδευτικούς ή ερευνητικούς εφόσον αναφέρεται η πηγή⁵⁵. Η εξαγωγή θα πρέπει να δικαιολογείται από τους επιδιωκόμενους σκοπούς, οι οποίοι σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται να είναι εμπορικοί, ενώ η επαναχρησιμοποίηση απαγορεύεται. Θα πρέπει, όμως, να τονιστεί ότι ο δανεισμός στο κοινό (που συνήθως πραγματοποιείται μέσω δημοσίων βιβλιοθηκών για εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς λόγους), συνιστά πράξη εξαγωγής ή επαναχρησιμοποίησης⁵⁶.

Τέλος, δεν απαιτείται άδεια του κατασκευαστή όταν πρόκειται για εξαγωγή ή και επαναχρησιμοποίηση για λόγους δημόσιας ασφάλειας ή για σκοπούς διοικητικούς ή δικαστικούς.

Γ) Αστικές και ποινικές κυρώσεις

Οι αστικές κυρώσεις σε περίπτωση προσβολής του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας του δημιουργού ή του δικαιώματος ειδικής φύσης του κατασκευαστή βάσης δεδομένων ταυτίζονται με τις αστικές κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασης του γενικού δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο δημιουργός ή ο κατασκευαστής ή και ο δικαιούχος του δικαιώματος μπορεί να αξιώσει την άρση της προσβολής και την παράλειψή της στο μέλλον, με την απειλή χρηματικού προστίμου για κάθε νέα παράβαση. Ακόμα τα πρόσωπα αυτά δικαιούνται να ζητήσουν αποζημίωση και ικανοποίηση της ηθικής τους βλάβης⁵⁷.

Όσον αφορά τις ποινικές κυρώσεις, σύμφωνα με το άρθρο 66 παρ. 9 και 10 ν. 2121/1993, προβλέπεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή ενός έως πέντε εκατομμυρίων δραχμ⁵⁸. Ενώ, όμως, ο νόμος περιλαμβάνει όλες τις πράξεις που θεωρούνται προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας του δημιουργού, αναφορικά με το ειδικής φύσης δικαίωμα του κατασκευαστή αναγνωρίζεται ως προσβολή που επισύρει ποινικές κυρώσεις μόνο η δίχως άδεια εξαγωγή ή και επαναχρησιμοποίηση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της βάσης δεδομένων. Επομένως, δεν συνιστά προσβολή η επαναλαμβανόμενη εξαγωγή ή και επαναχρησιμοποίηση επουσιωδών τμημάτων της βάσης⁵⁹.

πνευματικής ιδιοκτησίας», Κανελλοπούλου - Μπότη, χρήση βάσεων δεδομένων σε βιβλιοθήκες και αρχεία, ο.π. σ. 7.

55. Η συγκεκριμένη διάταξη του ελληνικού νόμου έχει ευρύτερο περιεχόμενο από αυτήν που προέβλεπε η οδηγία, καθώς στην τελευταία γίνεται λόγος εξαγωγή με σκοπό την επεξήγηση λόγω διδασκαλίας («illustration») και όχι γενικώς εκπαιδευτικούς σκοπούς.

56. Άρθρο 7 παρ. 2 της οδηγίας, άρθρο 45A παρ. 2 στοιχ. β.

57. Λεπτομερέστερα, στο άρθρο 65 ν. 2121/1993.

58. Μέχρι στιγμής δεν έχει γίνει αντικατάσταση με την ισόποση ποινή σε ευρώ.

59. Κανελλοπούλου - Μπότη, ο.π. σ. 88.

5. Η νομολογία του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κλήθηκε, έπειτα από προδικαστικές παραπομπές δικαστηρίων ορισμένων κρατών - μελών⁶⁰, να ερμηνεύσει ζητήματα που άπτονται της εφαρμογής του νέου ειδικής φύσης δικαιώματος⁶¹. Πράγματι, το ΔΕΚ, αν και δεν απάντησε σε όλα τα ερωτήματα που υπεβλήθησαν⁶², με την απόφαση της 9^{ης} Νοεμβρίου 2004 προσδιόρισε σαφέστερα ιδιαίτερος σημαντικά θέματα δίνοντας μια νέα διάσταση στην προστασία των βάσεων δεδομένων με το ειδικής φύσης δικαίωμα.

Συγκεκριμένα, με την απόφασή του το ΔΕΚ αποσαφήνισε την έννοια της ουσιώδους επένδυσης που απαιτείται για την παροχή προστασίας (βλ. παραπάνω υπό 4.Β.ι). Αφού διαχώρισε τα περιεχόμενα μιας βάσης αφενός σε αυτά που προϋπήρχαν αυτής και αφετέρου σε αυτά που πρώτα δημιουργήθηκαν από τον κατασκευαστή της και στη συνέχεια έγιναν μέρος της βάσης, εξείρεσε της προστασίας τις βάσεις εκείνες όπου η ουσιώδης επένδυση αφορά το στάδιο της δημιουργίας των περιεχομένων. Αν, επομένως, η ουσιώδης επένδυση σε μια βάση δεδομένων πραγματοποιήθηκε στην κατασκευή των πληροφοριών που αποτελούν περιεχόμενό της, η βάση αυτή δεν προστατεύεται με δικαίωμα ειδικής φύσης (π.χ. βάσεις δεδομένων με προγράμματα αθλητικών αγώνων όπου κατασκευαστής είναι ο ίδιος ο διοργανωτής των αγώνων). Βέβαια, αν ο κατασκευαστής αποδείξει ότι κατέβαλε αυτοτελώς και ανεξαρτήτως ουσιώδη επένδυση και στα στάδια της απόκτησης, της επαλήθευσης και της παρουσίας των δεδομένων, τότε μπορεί να προστατευτεί με το ειδικής φύσης δικαίωμα⁶³.

Φαίνεται ότι το κριτήριο της επένδυσης είναι πολύ κρίσιμο, καθώς επανέρχεται και στο ζήτημα της προσβολής του δικαιώματος ειδικής φύσης με εξαγωγή ή και επαναχρησιμοποίηση μέρους «ποιοτικά» ουσιώδους περιεχομένου της βάσης δεδομένων⁶⁴. Σύμφωνα λοιπόν με το ΔΕΚ, το κατά πόσο είναι «ποιοτικά» ουσιώδες το μέρος του περιεχομένου μιας βάσης που προσβάλλεται, κρίνεται ανάλογα με το ύψος της επένδυσης που απαιτήθηκε για την απόκτηση, την επαλήθευση ή την παρουσίασή του⁶⁵.

Τέλος, το ΔΕΚ ενίσχυσε τον απόλυτο χαρακτήρα του ειδικής φύσης

60. Ένα από αυτά ήταν και το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών (παραπεμπτική απόφαση 5302/2002).

61. Υποθέσεις C-203/2002, C-46/2002, C-444/2002, C-338/2002.

62. Σχετικά με τον προσδιορισμό της έννοιας «κανονικής εκμετάλλευση της βάσης δεδομένων» και της δυνατότητας επανεκκίνησης της δεκαπενταετούς διάρκειας προστασίας, σε περίπτωση που ο κατασκευαστής καταβάλει νέα ουσιώδη επένδυση.

63. Συνοδινού T, Νέα δεδομένα για τις βάσεις δεδομένων, ο.π. σ. 66.

64. Βλ. παραπάνω υπό 4.Β.iii και υποσημείωση υπ' αρ. 43.

65. Αυτή ήταν και η πρόταση της Γενικής Εισαγγελέως του ΔΕΚ.

δικαιώματος, καθώς επιβεβαίωσε την ύπαρξη προσβολής στο πρόσωπο του κατασκευαστή ακόμα και εμμέσως. Η εξαγωγή και η επαναχρησιμοποίηση, δηλαδή, στοιχείων της βάσης δεδομένων χωρίς ευθεία πρόσβαση σε αυτή, αλλά μέσω κάποιας άλλης πηγής, δευτερογενώς, αποτελεί επίσης προσβολή του δικαιώματος του κατασκευαστή, κατά την κρίση του ΔΕΚ⁶⁶.

6. Επίλογος

Συμπερασματικά, επειδή οι «πρωτότυπες»⁶⁷ βάσεις δεδομένων είναι σαφώς λιγότερες και συγκριτικά αδιάφορες για τους επενδυτές, η Κοινοτική οδηγία προέβη στη δημιουργία ενός νέου ειδικής φύσεως δικαιώματος, ιδιαίτερος ισχυρού, που στόχο έχει την προστασία των βάσεων δεδομένων των οποίων περιεχόμενο μπορεί να αποτελέσει οποιοδήποτε είδους πληροφορία (αριθμοί, δεδομένα, απλά στοιχεία). Η οδηγία παρέχει το δικαίωμα στον κατασκευαστή μιας τέτοιας βάσης δεδομένων να αποκλείει την πρόσβαση σε μεγάλο αριθμό προσώπων, αφού δεν προβλέπεται αναγκαστική παροχή άδειας χρήσης. Το γεγονός αυτό αποτελεί μεγάλο κίνδυνο, καθώς μπορεί να οδηγήσει στη μονοπώληση κοινόχρηστων πληροφοριών⁶⁸. Ταυτόχρονα, οι περιορισμοί του κατασκευαστή είναι λίγοι. Ιδιαίτερα, η θέσπιση περιορισμού που αφορά την έρευνα και τη διδασκαλία δεν είναι υποχρεωτική για τα κράτη - μέλη, όπως θα περίμενε κανείς. Αντιθέτως, προβλέπεται υποχρεωτική εξαίρεση για λόγους έρευνας και διδασκαλίας αποκλειστικά και μόνο υπέρ του νόμιμου χρήστη και αφορά την εξαγωγή (όχι και την επαναχρησιμοποίηση) δεδομένων κάτω από πολύ αυστηρές προϋποθέσεις. Η διάρκεια δε της προστασίας είναι δυνατόν να διαρκέσει για πάντα.

Μετά την απόφαση της 9/11/2004 του ΔΕΚ, το ειδικής φύσης δικαίωμα φαίνεται να αποδυναμώνεται. Στόχος του Δικαστηρίου είναι η ελεύθερη διακίνηση απλών πληροφοριών, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τον ισχυρό και απόλυτο χαρακτήρα που δόθηκε στο νέο δικαίωμα από τις διατάξεις της οδηγίας⁶⁹. Σε κάθε όμως περίπτωση, η απόφαση επιβεβαιώνει τον απόλυτο και ιδιοκτησιακό χαρακτήρα του δικαιώματος, αφού, εφόσον διαπιστωθεί η ουσιώδης επένδυση – κρίσιμο στοιχείο για τη χορήγηση της προστασίας –, το περιεχόμενο της βάσης προστατεύεται και μετά την εξαγωγή και την επανατοποθέτησή του σε άλλη πληροφοριακή πηγή⁷⁰.

66. Κατά την άποψη της Συνοδινού, πρόκειται για «επιβεβαίωση του δικαιώματος ειδικής φύσης ως απολύτου συγγενικού ιδιοκτησιακού δικαιώματος σε σύνολα πληροφοριών», Συνοδινού Τ, ο.π. σ. 64-65.

67. Βλ. υποσημείωση υπ' αρ. 7.

68. Μαρίνος Μ.Θ., ο.π. σ. 135, βλ. και παραπάνω υπό 4.Β.iii.

69. Συνοδινού Τ, ο.π., σ. 69.

70. Ο.π.

Digesta - Freelaw.gr